

GEORGIOS MAILLIS

Mijn vader was garagist, hij zat altijd in z'n garage. Ik groeide op in een erg zelfstandige familie, dat heeft m'n geestelijke Bildung sterk bepaald. Toen ik jong was, viel er niets te beleven in Charleroi, er was ook geen universiteit. Toen ik achttien was – midden jaren 1990 – had ik er genoeg van: ik wilde weg, architectuur gaan studeren, en nooit meer terugkomen. Ik was werkelijk ontgoocheld door deze stad. Ik herinner me nog bezoken aan Londen en Brussel, ik herinner me beelden van die steden, en de terugkerende gedachte: 'dat vind je allemaal niet in Charleroi'.

Ik ben in La Cambre gaan studeren en voor ik het goed besefte, kon ik beginnen samenwerken met Elia Zenghelis – een erg sterke persoonlijkheid. Ik heb daar kennis gemaakt met internationale wedstrijden. En omdat ik Griekse roots heb, heeft hij me ook geholpen om in Athene bij Aris Zambicos te gaan werken – een schitterende architect, maar helemaal niet bekend. Daar heb ik het tegendeel van het architecturale stardom ontdekt, hij heeft me de essentie van architectuur bijgebracht. Via nog een paar bureaus ben ik dan naar Londen vertrokken, waar ik bij Zaha Hadid en Norman Foster gewerkt heb...

OLIVIER BASTIN

Ik heb mijn jeugd doorgebracht in Charleroi, in de jaren 60-70. Juist op het moment dat de industrie plat op z'n bek ging. Mijn vader was als bankier erg betrokken bij het pompen van geld in de Waalse industrie, maar hij was ook een christelijke socialist. Hij heeft me ooit zelfs op het matje geroepen toen ik als jonge architectuurstudent voor het eerst blauw stemde. (*lacht*) 'Wat doe jij dan in godsnaam met de sociale strijd?', riep hij toen. Ik leerde hem pas als idealist kennen toen hij op de barricades kroop voor de stervende Waalse industrie.

Ik besef nu pas hoe complex mijn relatie met Charleroi wel was en is. Van de ene kant heeft dat te maken met de warme, vriendschappelijke ontvangst die je te beurt valt in een regio als Charleroi of Luik. Wel, ik heb dat soort solidariteit ook teruggevonden in Molenbeek, toen ik daar in de jaren 1980 de echte 'Brusseleirs' leerde kennen – het volk dat z'n hele leven als bediende in Tour & Taxis had gewerkt. Wijze mannen, die in wijkcomités zaten, die je konden vertellen over het échte leven. Je leerde via hen hoe de stad in elkaar stak. Anderzijds leerde ik er ook een andere stad kennen via de maghrebijnse cultuur. In die jaren was hun 'thuis' nog Marokko, nu is die hier.

Dat is zo'n beetje mijn 'petite histoire' – het feit dat ik m'n hart in Charleroi had achtergelaten, maar dat ik een beetje 'Charleroi' in die Brusselse wijken heb teruggevonden. Ik ben van het ene soort 'engagement' in het andere gerold.

En dan was er ook nog de artistieke kant: kennismakingen met kunstenaars als Francis Alys & Co. Ik werd voortdurend heen en weer geslingerd tussen kunstmanifestaties, sociaal wijkengagement, en later architectuur – ook op internationaal niveau. Eigenlijk lag mijn rol als bouwmeester in het verlengde van al dat voorgaande. Het is een soort zoektocht naar de natuurlijke continuïteit in de dingen, naar een maatschappelijk engagement.

Aan tafel met
de bouwmeesters van
Brussel en Charleroi

MARC MARTENS [INTERVIEW] | KOEN RAEYMAEKERS [TEKST]

Fragiel maar NOODZAKELIJK

In 2009 stelde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor de allereerste keer een bouwmeester aan. Olivier Bastin kreeg een mandaat van vijf jaar. Gedurende deze periode, waarin hij alle ontwerpen voor publieke bouwprojecten op zijn werktafel kreeg, profileerde Bastin zich als een figuur met een sterk sociaal instinct en erg uitgesproken meningen. Vier jaar later was ook de stad Charleroi aan de beurt. Daar haalde burgemeester Magnette (PS) de jonge Georgios Maillis langs de voordeur in het stadhuis binnen als kersverse ‘stadsbouwmeester’. Voor de ene zit zijn ambtstermijn er sinds november op, voor de andere is het avontuur amper één jaar bezig. Een ideaal moment om met beide heren voor- en achteruit te blikken. Om de conversatie af en toe te laten ontsporen met enkele terugkoppelingen naar de Vlaamse situatie, nodigden we architect/ruimtelijk planner Marc Martens mee aan tafel. Het werd een lang, bijwijlen emotioneel gesprek over de dromen en valkuilen die onherroepelijk aan deze moeilijk grijpbare functie verbonden zijn.

OLIVIER | Werken bij Hadid en Foster – dat zijn toch wel mooie ervaringen, niet? (lacht)

GEORGIOS | Achteraf bekijken was de ervaring van Griekenland eigenlijk de interessantste. De ervaring die ik heb opgedaan bij Hadid was eerder kostbaar op het niveau van wedstrijden, van arbeidsethiek. Maar op een goede dag kreeg ik toch het idee: ik ga terug naar België. Ik had in de media gemerkt dat er van alles aan het gebeuren was in Charleroi. Ik praat nu over de schandalenperiode waarin de politieke koppen begonnen te rollen – het jaar 2007, ‘*la grande catastrophe carolo*’. Er bleken ook bijzonder weinig architectenbureaus in Charleroi te vinden. ‘Waarmee niet Charleroi’, dacht ik toen, ‘in plaats van in Brussel, waar iedereen samenkomt?’ Samen met een vriend heb ik me daar dan geleidelijk aan een plaats veroverd. In Charleroi heb ik ook voor het eerst rechtstreeks te maken gekregen met bouwheren, met de politiek en administratie.

OLIVIER | Voor je bouwmeester werd, had je dus al een heel parcours als architect achter de rug?

GEORGIOS | Ja, zowat zes à zeven jaar. Daarenboven ken ik Charleroi echt wel. En het loopt er allemaal hard, dat bouwmeesterschap, gecombineerd met mijn eigen bureau. Op dat gebied is mijn situatie vergelijkbaar met de jouwe, Olivier¹. Het waren Brusselse vrienden die me overtuigden om mee te dingen naar de functie van bouwmeester – met het gekende gevolg. Ik blijf ondertussen wel m’n bureau leiden.

[MM] **Die aanstelling verliep via een openbare aanbesteding?**

OLIVIER | Klopt. Ik zat trouwens mee in de jury in Charleroi. Alles is vastgelegd, ook het honorarium. Georgios’ mandaat loopt drie jaar. Het lastenboek vermeldt dat het niet vaststaat dat de functie na die drie jaar wordt verdergezet. Heeft ook wel iets te maken met de vaststelling die jij over Charleroi deed, Georgios: ‘*la dispara-*

¹ Olivier Bastin leidt het Brusselse architectenbureau L’Escut. In zijn portfolio zitten o.m. het Fotomuseum in Charleroi, de Ursulinen square, het Théâtre National en de herontwikkeling van de Belle-Vue brouwerij in Brussel. Georgios Maillis runt in Charleroi samen met Julien Dailly het architectenbureau Reservoir A. In hun portfolio zitten o.m. projecten zoals het Grand Hôpital en de brandwerkazener van Charleroi, de renovatie van de sporthal van Sint-Agatha-Berchem, het stadsproject Couleurs Carolo, het Masterplan van Belceil.

tion des pouvoirs’. Alle overheidsstructuren zijn er ‘onthoofd’ – met alle positieve én negatieve gevolgen vandien.

[MM] **Georgios, hoe ziet de bouwmeester in Charleroi eruit? Is dat één persoon?**

GEORGIOS | Nee, we zijn een vierkoppig team². We zijn een zelfstandig opererende cel, maar we werken nauw samen met de politiek en de administratie. We kunnen dan ook echt wel wegen op de beslissingen aangaande de stadsprojecten, en daar hebben we uiteraard ook politieke steun voor nodig. Op dat vlak zitten we goed: de vraag voor een bouwmeester is er immers gekomen op initiatief van de politiek. We zijn nu een jaar bezig en we zijn er ondertussen in geslaagd een vruchtbare relatie uit te bouwen met het kabinet dat zich over de stedelijke problematiek buigt – het kabinet van burgemeester Magnette, dus. Ook met andere kabinetten, die bevoegd zijn voor groen, onderhoud van openbaar domein etc. hebben we een rechtstreeks contact. Eén pijnpunt in al die domeinen: het wegennet. Niemand lijkt zich daarom te bekommeren. Terwijl zoets toch superbelangrijk is, het wegennet zou moeten worden behandeld als een onderdeel van de openbare ruimte.

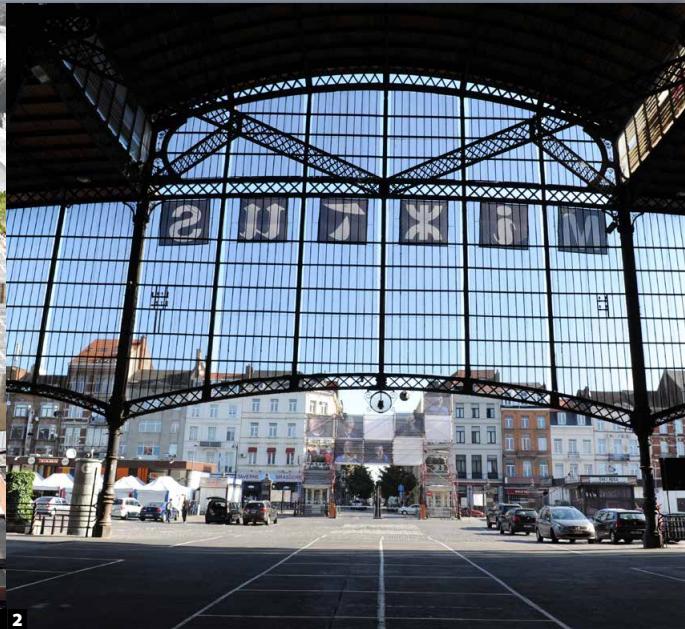
[KR] **Kunnen we even op je officiële titel terugkomen: ‘Charleroi-Bouwmeester’? Waarom een Vlaamse term voor een Waalse functie?**

GEORGIOS | Tijdens het voorbereidend overleg kwam aanvankelijk de term ‘maître-architecte’ naar boven. Maar als je de projecten waar we mee bezig zijn goed bekijkt – het merendeel daarvan gaat over iets anders dan architectuur. Het gaat ook over stedenbouw, evenementen, een visuele en grafische identiteit van de stad... Allemaal dingen die door de term ‘maître-architecte’ niet gedekt worden. En daarbij, de term ‘bouwmeester’ is ondertussen al zodanig een begrip geworden in België, dat het ons maar logisch leek hem te adopteren. Dat heeft aanvankelijk voor het nodige protest gezorgd, maar na enkele maanden is dat allemaal overgewaaid en de term is ook hier nu volledig ingeburgerd.

² Georgios Maillis, Géraldine Lacasse (arch.-stedebouwkundige), Sébastien Lacomblez (kunstenaar-graficus), Guillaume Sonnet (arch.-designer)

1 BXL / Perspectief Slachthuissite ©ORG

2 BXL / Slachthuizen ©Vanhulst

[MM] **Olivier, jij hebt je ook laten inspireren door wat er in Vlaanderen gebeurde?**

OLIVIER | Welja, en dat is me niet altijd in dank afgenoem. In het begin van onze functie keken wij, als ‘jonge’ architecten van veertig, sowieso naar wat er in Vlaanderen gebeurde. Want in Brussel was er toen gewoonweg niets te vinden, we vonden dat er íéts moest gebeuren.

Uitdagingen

[MM] **Los van die voorbeeldfuncties in Vlaanderen en Antwerpen, hoe stond je zelf tegenover je taak? Ook ten opzichte van je vorige parcours?**

OLIVIER | Ik was ervan overtuigd dat alles wat ik tot dan toe had geleerd mij als bouwmeester van pas zou komen. Ik had stapsgewijs al een aanzienlijke sociologische kennis van het terrein opgebouwd en bijvoorbeeld ook twee wijkcontracten³ van dichtbij meegemaakt. Ik heb dus kunnen evalueren hoe je een link kan maken tussen een instrument als het wijkcontract en het samenleven met je buren, op een intieme en observerende manier, in een veranderende samenleving.

Ik had een sterk vertrouwen in bepaalde instrumenten die vorhanden waren, maar van de andere kant was ik heel bewust van het feit dat Brussel met een probleem worstelt – tot op de dag van vandaag: het stedenbouwkundig model dat een antwoord moet bieden op de verschillende uitdagingen is namelijk nog altijd niet duidelijk gedefinieerd. In de jaren 70-80, vóór het ontstaan van de Brusselse regio, hebben drukkingsgroepen als

ARAU⁴ duidelijk hun punt kunnen maken, met de boodschap ‘stop met de vernietiging van Brussel, we moeten onze habitat verdedigen!’. Ze hadden natuurlijk gelijk, maar van de andere kant: ze hebben nooit een alternatief stedelijk model voorgesteld. Daarenboven was de habitat die ze met hand en tand verdedigden essentieel een burgerlijke en géén sociale habitat. De uitdaging die ik als bouwmeester ben aangegaan, was het zoeken naar een oplossing voor hét vraagstuk, dat bij de aanbesteding voor de bouwmeesterfunctie al op tafel lag: het tekort van 30.000 – vandaag zelfs bijna 50.000 – sociale woningen in Brussel. Op basis van mijn lezing van de Brusselse samenleving en mijn vertrouwen in bepaalde instrumenten dacht ik daar iets aan te kunnen doen. Ik moet zeggen dat op dat vlak het debat nog altijd aan de gang is...

[MM] **En hoe zit het in Charleroi? Zijn de uitdagingen daar van eenzelfde orde?**

GEORGIOS | Toen ik in Charleroi begon stonden daar al een heleboel – goede – projecten op stapel, waaronder ook een aantal architectuurprojecten. De grote vraag is hoe die zich verhouden tegenover de bebouwde omgeving. Een goed architecturaal project focus op een goede integratie in zijn context. Dat komt erop neer dat de architect zich moet gaan bezighouden met vragen waarover de bouwheer hem vaak niet brieft. Het thema dat ik op dat vlak in mijn kandidaatsdossier ontwikkeld heb is de idee van de uitwisselingen, van verbindingen. Enerzijds heb je de bestaande stedelijke ‘erfenis’, de stad zoals ze is, anderzijds heb je de lopende stedenbouwkundige projecten waarvan je nooit helemaal weet hoe ze gaan evolueren, en uiteindelijk heb je de toekomstige projecten die nog niet allemaal gedefinieerd zijn. Mijn grote uitdaging is: hoe ga je verbanden creëren tussen al die verschillende projecten, hoe geef je daar een zin aan, binnen de stedelijke context? Ik had het nu over architectuur, maar het raakt natuurlijk ook veel andere thema’s aan. Dat is ook de reden waarom ik me omringd heb met mensen uit andere domeinen, zoals een kunstenaar, een stedenbouwkundige

³ Herwaarderingsprogramma’s op initiatief van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die worden uitgevoerd in verschillende kwetsbare wijken, in partnerschap met de gemeenten Anderlecht, Elsene, Jette, Koekelberg, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek, Stad Brussel en Vorst. De projecten bestaan uit de renovatie en bouw van woningen; de renovatie en aanleg van ruimten voor ambachtelijke of industriële activiteiten; de herinrichting van de openbare ruimten; de creatie of uitbreiding van sociaalculturele, sportieve of andere wijkinfrastructuur en -voorzieningen, actiegroep van Brusselse inwoners en onderzoekers

⁴ Atelier de Recherche et d’Action Urbaines , actiegroep van Brusselse inwoners en onderzoekers

3 BXL/Divercity V+MSA
4 BXL/Interventie Elise Eeraerts ©jonction.be

en een grafisch ontwerper. Zij zijn er om me regelmatig uit mijn architectenrol te halen, om me eraan te herinneren dat je bepaalde vraagstukken niet als een architect mag bekijken.

OLIVIER | Wat er bij jou wel uniek was: er lagen al zes à zeven sleutelprojecten klaar binnen het FEDER⁵ kader, voor jij er aan begon...

GEORGIOS | Klopt. Maar het probleem was: die projecten stonden al in de steigers, zonder dat er een onderliggend, globaal plan bestond dat aangeeft in welke richting Charleroi zou moeten evolueren.

Mannen maken plannen?

[KR] Er bestaat dus niet zoiets als een Masterplan voor Charleroi? Als ik even je publicatie 'Charleroi Métropole'⁶ er op nasla, vind ik daar inderdaad ook erg disparate plannen in: een lichtplan, een mobiliteitsplan...

GEORGIOS | Er zitten inderdaad verschillende plannen in. Waaronder ook een totaal achterhaald gewestplan. Wat wil een 'gewestplan' in 2014 in godsnaam nog zeggen? Er ligt ook een structuurplan, van Jean Yernaux, dat nooit gerealiseerd is. Yernaux is een uitstekende architect, maar als stedenbouwkundige ook een echte hardliner die de wegeninfrastructuur – *la voiture avant tout* – erg gepusht heeft. Hij is de bedenker van de Ring van Charleroi, heeft het uitzicht van de stad dus voor een groot deel bepaald. Het structuurplan van Yernaux is naderhand terug opgepakt door het bureau Cooparch, maar dat plan is nooit aanvaard, door de politiek noch door de administraties, op stedelijk noch op gewestelijk niveau. Volgens mij is er toen niet genoeg samengewerkt met de politieke wereld of met de administraties. Ik denk ook dat hun visie op de stad – ook al komen ze in hun analyse tot de conclusie dat Charleroi een polycentrische stad is – erg op het centrum georië-

teerd is, in plaats van een ontwikkeling voor te stellen die het hele territorium bestrijkt. Die spreiding is voor mij iets belangrijks. Wij bouwen nu verder op dat plan, maar we noemen het wel niet langer 'structuurplan', we werken verder aan de 'organisatie van de stedenbouwkundige ontwikkeling van de stad Charleroi'.

[MM] Olivier, je had het daarnet over de rol die Vlaanderen voor jou speelde. Ik kan je daar wel in volgen: het liep de voorbije jaren ook wel goed bij ons, met die bouwmeesters en met de architectuur. We hebben een aantal mooie projecten gehad...

OLIVIER | ... Zeker en vast. Denk maar aan Stéphane Beel, Bob van Reeth etc. Die hebben de architecten van mijn generatie erg getekend. De promotie van design, van een bepaalde stijl en ook van architectuur – dat waren toen belangrijke propagandainstrumenten. Nu we toch Bob van Reeth vernoemd hebben... De grote betekenis die Bob gehad heeft, lag in de structurering van zijn werk. Hij heeft als eerste bouwmeester gezegd: ik ben een focuspunt, een verzamelplek van publieke initiatieven en projecten; die dienen langs mij te passeren en ik ga ervoor zorgen dat alles naar een hoger, beter niveau getild wordt. Via de 'open oproep'. Dat is ook een van de eerste dingen die ik gedaan heb in mijn mandaat: onderzocht of er 'open oproepen' konden georganiseerd worden. Ik denk dat Van Reeth in die open oproepen geslaagd is omdat de bouwmeester toentertijd van één politieke macht afhing. Zoiets kan ook de nodige problemen opleveren – zoals we ondertussen weten. Maar in ieder geval, toen hij in rechtstreeks contact stond met minister Wivina Demeester⁷ voelde je zo de intelligentie, de juiste inschattingen achter dat hele project – zoals Georgios nu meemaakt met Paul Magnette.

Op het vlak van werkcomstandigheden was er een enorm verschil tussen mijn job en die van de Vlaams bouwmeester. In Vlaanderen was die gekenmerkt door een efficiëntie die ik nooit meegemaakt heb. Daarop terugkijkend, vind ik mijn doorlopen

parcours best wel interessant: er waren vijf ministers waar ik van afhing. Met de ene moest ik over wonen praten, met de andere over mobiliteit, met nog een andere over openbare ruimte, over stedenbouw met nog een andere. In ieder geval: toen ik er aan begon, was er één basiselement waar ik rotsvast in geloofde – het wijkcontract. Het is een goed instrument, en het is in de loop der jaren ook in de goede richting geëvolueerd.

[KR] Vertel eens wat meer over die wijkcontracten?

OLIVIER | In het kort: Charles Picqué komt aan de macht in 1989. Hij heeft geen enkele stedenbouwkundige ervaring, weet niet waarop hij moet steunen. Wie is op dat moment de invloedrijkste stem in Brussel? Die van de ARAU, die sinds de jaren 70-80 de rechten van de Brusselse bewoners verdedigt. En vermits de wording van het Brusselse gewest voornamelijk daarop teruggaat – 'stop de "exploitatie" van Brussel, laat er ons terug een stad van maken' – laat Picqué zich leiden door de ideologie van de ARAU. Dus moeten alle woonkernen versterkt worden, de zones die zich in moeilijkheden bevinden en fragiel zijn – dat is die hele grijze zone langs het kanaal, van Anderlecht tot Schaerbeek. Volgen dan: de acupunctuur op lokaal niveau, het participatiewerk, de structuren die worden opgezet – schitterend. Ongelukkig genoeg varieert het resultaat sterk van gemeente tot gemeente. Het gewest geeft het geld immers aan de gemeente, die ook de volledige verantwoordelijkheid krijgt. Er lag een erg interessante én democratische gedachte aan de basis, maar als je dan 'in the field' gaat kijken naar gemeenten zoals Anderlecht, met aanzienlijke interne power struggles, dan besef je dat dat daar nooit goed gaat werken. Terwijl er andere gemeenten zijn – Molenbeek, Schaerbeek – waar dat wél perfect werkt. En dan was er nog een tweede bestaand instrument: dat bizarre ding dat het 'Internationale Ontwikkelingsplan' heette. Er verschenen plots grote witte vlekken op de kaart van Brussel: projecten als Delta, Neo, Heizel, de Europese wijk uiteraard – de strategische zones van Brussel. Dat plan is er eigenlijk gekomen als een wit konijn uit een hoge hoed. De liberalen namen Picqué in 2004 even terzijde om hem diets te maken dat hij te veel had ingezet op participatie, sociale items etc., terwijl Brussel economisch op apegapen lag. Het was dus hoogtijd om

de internationale dimensie van Brussel te affirmeren. In plaats van ruzie te maken met Europa en de Wetstraat, verkondigde Picqué dus dat we de economische en internationale dimensie van Brussel moeten ontwikkelen.

[MM] Maar probeert men dan geen debat te voeren over de stad in haar geheel? Als ik naar Brussel kijk, dan vraag ik me af: waar zijn bijvoorbeeld die levensnoodzakelijke groene assen à la Hoffmann, Wagner?

OLIVIER | Op gewestelijk niveau is er één instrument dat het goed is blijven doen: de groenblauwe netwerken. Als je terugdenkt aan 2004, was Picqué met zijn Internationaal Ontwikkelingsplan bezig, terwijl Leefmilieu Brussel, Ecolo etc. de groenblauwe netwerken in het leven hadden geroepen. En daar tussenin had je dan de wijkcontracten. Toen ik als bouwmeester begon, gaf ik mezelf als uitdaging: 'bon, ik ben vertrouwd met de wijkcontracten, ik ben op de hoogte van de gewestelijke ambities, ik ken de blauwgroene netwerken – kan ik nu geen strategie ontwikkelen op regionaal niveau die verder bouwt op de sterkte van de wijkcontracten, met de samenwerking van Leefmilieu Brussel en de kabinetten?'

Visies

[MM] Dat gebrek aan een integrale visie waar je het over hebt – die bedenking maak ik me ook over de Vlaams Bouwmeester. Hij beperkt zich steeds tot punctuele interventions, terwijl we strategieën op een veel bredere schaal nodig hebben.

OLIVIER | Toen ik hier begon was het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling in wording (zie elders in dit nummer, *nvdr*). Normaal gezien moest dat plan de grote richtlijnen aangeven. Dát moest een link maken met de visie van een internationale stad, en de beperkingen van de wijkcontracten aanpakken. Maar het ligt nogal altijd ergens op een boekenplank. En daar is ondertussen al vijf-zes jaar aan gewerkt. Eric Corijn heeft ooit een document geschreven waarin hij aangaf dat de oplossing voor Brussel doodsimpel was.

5 Fonds Européen de Développement Régional / Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

6 Charleroi Métropole: un schéma stratégique 2015-2025

7 Toenmalig Vlaams minister van Financiën, Begroting en Gezondheidsbeleid. Op haar initiatief werd in december 1998 Bob Van Reeth als eerste Vlaams Bouwmeester aangesteld.

7 BXL/Rond punt Schuman © XDGA

8 9

8 BXL/Tuinen Greenbizz © PIXELAB
9 BXL/Montagne du parc project – hoofdkantoor BNP Paribas © Baumschlager Eberle

Je zet alles wat internationaal en Europees is samen in de buurt van de Albert II-laan, je zet alles wat universitair is op gene plek, nog een andere cluster op een andere – alles op tien pagina's, glashelder, maar door de bril van een socioloog. Ik vond dat helemaal niet slecht gezien. En dat was anderhalf jaar na het begin van de ploeg van het Ontwikkelingsplan. Er was dus al een visie. Maar nadien is er dat hele werkproces gekomen, met een menigte actoren, en het is geleidelijk aan een berg geworden waarvan niemand weet wat hij er mee moet aanvangen.

Dus, *la question qui se pose*: een synthetische visie op Brussel zoals die van Corijn, kan daar over gepraat worden? Dus niet enkel zeggen: het is een goede visie, maar ook onderzoeken waar er problemen kunnen rijzen en hoe we die zouden kunnen oplossen. Zoals een structuurplan, eigenlijk.

[MM] En Charleroi? We hebben het nu over punctuele projecten en over structurele visies voor de stad. Wat gebeurt er bij jullie op dat vlak?

GEORGIOS Toen ik begon waren er al een aantal projecten lopende, waar ik achteraan moest en die ik samen moest krijgen in een centrale ruimte – het stadhuis. Belangrijk detail: de burgemeester heeft zaken zoals stadsontwikkeling en culturele zaken onder zijn vleugels genomen. Alle projecten passeren daar nu via mijn bureau. In een eerste beweging trachten we nu greep te krijgen op alle verschillende projecten en gaan we na hoe we de kwaliteit kunnen verbeteren. Dat betekent dus dat we frontaal in de aanval gaan: we schrappen sommige projecten, we zetten soms stappen terug, herbeginnen sommige zaken. Dat zet natuurlijk het nodige kwaad bloed bij een aantal projectontwikkelaars...

OLIVIER Ook voor de FEDER projecten?

GEORGIOS Nee, de Europese projecten zitten al in een te vergevorderd stadium. Behalve met het bijbenen van bestaande projecten hou ik me ook bezig met het ontwikkelen van nieuwe structurele projecten – waaronder Charleroi D.C.⁸, dat we nu bij Europa ingediend hebben voor de FEDER-subsidieperiode 2015-2020. Dat is een project

dat zich uitstrekken over het noorden en noordwesten van de stad. We blijven daarmee voorlopig nog in het centrum van Charleroi, want daar heeft de stad werkelijk een groot probleem: we maken een ware leegloop mee, qua bewoners, qua handel. Alles verhuist naar de stadsrand. En dat is nu een van de grote contradictorische vragen: hoe kunnen we het gebied van Charleroi in zijn geheel ontwikkelen, door ons te concentreren op het stadscentrum? Daar zijn we nu mee bezig. We hebben er nog geen goede naam voor gevonden, maar het is in ieder geval een strategie die vertrekt vanuit het openbaarvervoernetwerk. Op dat vlak heeft Charleroi eigenlijk een vergiftigd cadeau gekregen: ...

OLIVIER ... (triomfantelijk) De metro!

GEORGIOS Juist. We hebben zelfs een metrostation dat exact in het centrum van Charleroi staat. Er komen fotografen vanuit de vier windstreken op af. Er gaat bijna iets poëtisch vanuit. Maar alle gekheid op een stokje: wat een massale publieke investering dat niet gevergd heeft! Ook nog zo'n erfenis uit de jaren 70, toen alles symmetrisch over Vlaanderen en Wallonië moest verdeeld worden.

Maar je kan dat ‘vergiftigd cadeau’ ook anders gaan bekijken. We hebben in onze strategie dit openbaarvervoernetwerk – vooral de metrolijnen – als ruggengraat genomen voor de nieuwe stadsontwikkeling. Je krijgt dan het schema van een stadscentrum met tentakels die zich uitstrekken over heel het territorium van Charleroi. Maar de volgende vraag is dan: wat is dat territorium juist? Want je wordt als bouwmeester wel verondersteld je enkel bezig te houden met wat zich afspeelt binnen de administratieve grenzen van Charleroi. Maar als je er even over nadenk, heeft zo'n ontwikkeling evenveel belang voor alle omliggende gemeenten.

Een beslissing die op dat vlak in Charleroi wordt genomen, zal ook consequenties buiten het territorium hebben. Die strategie zal ons in ieder geval in staat stellen te antwoorden op vragen omtrent woonuitbreidingsgebieden. We gaan niet langer zomaar overal in Charleroi bouwen, we gaan ons ook niet enkel op het stadscentrum focussen (ook al is dat momenteel wel het geval), maar we gaan een strategie volgen die zich baseert op openbaar vervoer – dat wordt de grootste publieke investering ooit in Charleroi – en we

gaan onderzoeken of en waar de ZACC⁹, de grondeigendommen van de stad en van de sociale woonmaatschappijen samenvallen met het traject van de metro. Zo verschijnen er een aantal strategische ontwikkelingspunten. Langsheen die lijnen heb je ook allerhande voorzieningen die daarop kunnen aansluiten – neem bijvoorbeeld het Fotografiemuseum.

Dat plan wordt dus heel concreet: het gaat ons toelaten de plekken te identificeren waar we kunnen ingrijpen. Die vervoersinfrastructuur is voor ons een belangrijk vraagstuk, want Charleroi zit met een wel erg bijzondere mobiliteits- en infrastructuursituatie. Als je uitzoomt op Charleroi naar een Europees niveau, zie je een uitgestrekt gebied zonder autostrades, op de as Charleroi/Charleville-Mézières/Reims. Als je vanuit het noorden in Nijvel aankomt, ga je ofwel verder langs Mons naar Parijs, ofwel ga je langs Namen naar Luxemburg. Je komt in ieder geval niet langs Charleroi. Dat zijn de verstrekende gevolgen die geopolitiek kan hebben voor een hele regio, met alle gevolgen vandien als het erop aankomt vitale projecten aan te trekken.

[MM] Als bouwmeester ga jij dat strategisch plan nu implementeren?...

GEORGIOS Klopt.

OLIVIER Mooi. Je hebt dus een planningfunctie die je expliciet werd toegewezen, maar dan in een kader dat niet enkel top-down georiënteerd is, gebaseerd op gedateerde cartografie, maar in een strategische visie...

GEORGIOS Ja, ik zou het veeleer als een projectmatige visie omschrijven. Het gaat om de concretisering van projecten, niet om debatten en gesprekken over wat ons te doen staat. Dit gezegd zijnde, wat je daarnet vertelde over een gerichte discussie over die tien pagina's van Corijns Brussel-visie, dat vind ik geweldig. En dat missen we in Charleroi wel: een brainstorm over onze stad, met mensen vanuit diverse disciplines. Ik tracht dat momenteel op poten te zetten, met vrienden uit het Brusselse en Vlaanderen – die uiteraard allemaal van harte welkom zijn. Vermits wij geen universiteit hebben in Charleroi, gooien we de deuren open voor brain-power van elders.

⁹ zones d'aménagement communal concerté (ZACC)

Een belangrijke vraag die we ons ook stellen via dat strategisch plan: hoe gaan we werken aan de identiteit van de stad? Zoals elke stad heeft Charleroi zijn eigen ‘persoonlijkheid’. Ik denk dat daar tot nu toe niet voldoende is over nagedacht. Op de vraag ‘wat is Charleroi?’, krijg je al vlug massa's van sombere, negatieve beelden voor ogen, criminaliteit, vuil, een verwarrende veelheid van logo's. We hebben dus een imagoprobleem, ook op het vlak van coherentie: je kan in Charleroi om het even wat doen, als het op signalisatie aankomt. We ontwerpen nu een huisstijl voor dat soort dingen. Ander thema: het landschap, dat enorm gevormd is door de zware industrie. Dat merk je wanneer je een stadsplattegrond van het einde van de 19de eeuw neemt. Charleroi was ooit één grote fabriek. En hoe was die industrie gelinkt? Door spoorwegen, die het gebied in alle richtingen doorkruisten. Eenmaal die industrie verdwenen was, bleven er enkel nog tracés over – die vandaag nog altijd bestaan. En in dat opzicht verschilt ik radicaal van mening met Jean Yernaux, die daar totaal geen oog voor had. Die heeft tabula rasa gemaakt van al het voorgaande en zijn Ring neergeplaat. Het ironische is dat zijn Ring nu op zijn beurt een soort monument geworden is, dat men niet kan negeren. Brussel heeft zijn Grote Markt, Charleroi heeft zijn Ring (*lacht*).

Ik had het daarnet over erfenis. Ik erf ook een paar waardevolle procedures. Op dat vlak hebben de mensen die vóór mij kwamen goed werk geleverd. Olivier, heb jij niet een jurist gehad die op overheidsopdrachten moet werken? Wel, ik recupereer het werk dat daar toen verricht is. Ik geloof in dat kader heel erg in een kennisoverdracht die niet noodzakelijk op een strikt gestructureerde manier hoeft te verlopen.

Bouwmeesters en politiek

OLIVIER Da's waar. Waardoor jij je nu meer kunt toeleggen op een structurende visie van de stad. Volgens mij hangt alles af van de rol die de politieke macht toekent aan zo'n bouwmeesterfunctie. Het was duidelijk dat Paul Magnette een bouwmeester zocht voor zijn stad. Hij is met ons en met de Vlaamse Bouwmeester komen praten, hij kende onze website beter dan om het even welke

10 CHA/Charleroi DC: Kaaien Samber rechteroever © Charleroi Bouwmeester
11 CHA/Charleroi DC: Palais des Expositions © Charleroi Bouwmeester

11

12 CHA/Charleroi DC: Place du Manège, Palais des Beaux-Arts, Palais des Congrès © Charleroi Bouwmeester
13 CHA/In het bureau van de bouwmeester © Charleroi Bouwmeester
14 CHA/Jachthaven Gare du Sud © Charleroi Bouwmeester

13

14

Brusselse politicus. Hij heeft de rol uitgedokterd, die jij nu hebt: een intermediair tussen fieldwork en planning, tussen operatie en visie. Hij was ook intelligent genoeg om te begrijpen dat de planningslogica van de voorbije decennia hem nooit het resultaat zou bezorgen dat hij op vijf à maximum tien jaar moet halen. Er zit achter dat hele verhaal van Charleroi en Magnette een urgentie die je in Brussel niet hebt. In Brussel – en nu ga ik hier even iets stouts zeggen – is de passiviteit doortastender dan de activiteit.

GEORGIOS | Die urgentie is inderdaad erg belangrijk in Charleroi. Neem bijvoorbeeld de discussie over de plek waar we mijn bureau zouden installeren. Het is uiteindelijk het bureau vlak naast dat van Magnette geworden – op zijn aanvraag, dat zegt genoeg. We hebben een vaste plaats in zijn vergaderagenda. Die nabijheid is bijzonder productief. Als je je in een machtscentrum bevindt, kan je ook snel beslissingen afdwingen. En de beslissingen die wij nemen op dit moment – ik praat nu als degene die de verantwoordelijkheid neemt voor het werk van een heel team – hebben repercusses op het geheel van Charleroi. Wij hebben bijvoorbeeld de aanbesteding uitgeschreven voor de nieuwe huisstijl en logo van de stad. We houden ons ook bezig met de evenementen van de stad – hoe die gestructureerd zijn, in tijd en ruimte, het organiseren van de kalender. En daar ligt inderdaad die urgentie: het structureren van het grote verhaal van Charleroi.

OLIVIER | Het specifieke aan jullie situatie is dat er een beroep gedaan wordt op een persoon met een bepaalde competentie, om een welbepaalde rol te vervullen. Een van de grote problemen van Brussel is dat we bij het vormen van de gewesten op het gebied van ruimtelijke planning een federale erfenis gekregen hebben van planningsdiensten, die in Brussel hun basis hadden. Die diensten draaiden – en draaien – vierkant. Daarnaast werd in 2008-9 het ADT/ATO¹⁰ opgericht. Daarmee werd een nieuw werkinstrument gecreëerd. Als je daar ook nog een bouwmeester naast zet, zou je zo denken dat dat goed moest functioneren. Maar dat lukt alleen maar als de politieke machten je ook hun vertrouwen schenken.

Het kabinet van Rudi Vervoort heeft ondertussen wel gesnapt

hoe de werk in de steel zit. Tot nu toe waren er verschillende ministers die om de een of andere reden konden ingrijpen in de stad. Rudi Vervoort heeft alles nu naar zich toegetrokken. Eigenlijk komen we daarmee dicht in de buurt van wat jij in Charleroi meemaakt, Georgios. Alleen ligt hier geen langetermijnvisie op de stad die ze beheren aan ten grondslag, maar een '*volonté du pouvoir*'. En ik hou m'n hart vast voor wat er de volgende vijf jaren gaat gebeuren. Aan de ene kant worden er instrumenten gecreëerd die an sich logisch en coherent zijn. De ADT/ATO wordt in tweeën geknipt, het ene deel wordt gekoppeld aan de planningsdienst, als een verjongingskuur, en het andere wordt een operationeel ontwikkelingsbedrijf – zoals eigenlijk allang had moeten gebeuren. Helemaal niet dom, maar het past in een machtsdiscours, niet in een structurele visie op de stad.

Architecturale kwaliteit

[MM] Kunnen we nog even een link maken met wat er in Vlaanderen gebeurt? De nieuwe regering wil de functie van de Bouwmeester inkantelen in de administratie. Ik zit daar een beetje met een dubbel gevoel tegenover – vooral als het over kwaliteitsbewaking gaat. Wat betekent dat voor jullie?

GEORGIOS | Wat is architecturale kwaliteit? Voor mij is vooral belangrijk dat een project op de juiste manier wordt ingeschreven in z'n context. Ik bedoel daar mee: dat de omgeving bij het project betrokken wordt, dat er nieuwe verbanden worden gecreëerd met de openbare ruimte – bijvoorbeeld door een open gelijkvloers. Charleroi is grotendeels een stad waar alles op de begane grond gesloten is, je krijgt er de indruk van een uitgestorven stad, terwijl alle activiteit zich in achterruimten afspeelt. Projecten die dat probleem aanpakken hebben voor mij al een bepaalde kwaliteit. Vervolgens kom je ook bij de notie 'smaak' terecht. Toegegeven, de term klinkt gedateerd, maar toch... Ik denk dat zo iets erg gelinkt is aan persoonlijkheden – in de eerste plaats aan de bouwheer, de initiatiefnemer. Ik heb tot nu toe nooit beseft hoeveel werk er wel kruipit in de fase vóór de 'architectuur'. Bijna niemand staat er bij stil wat er

allemaal nodig is, welke gevechten er allemaal nodig zijn om een goed lastenboek op te stellen waarmee je uiteindelijk een project kan opstarten.

Dus, om samen te vatten: een project dat correct in zijn omgeving wordt ingeschreven, een goed bouwheerschap, en uiteindelijk ook het architecturale werk an sich. Ik denk dat wat architecturale 'kwaliteit' genoemd wordt vaak ook erg gevoelsmatig is. Ik krijg soms dossiers doorgeschoven, met de begeleidende boodschap aan de bouwheer: 'richt u maar tot de bouwmeester, hij zal samen met u de materialen kiezen.' Maar het kan me geen barst schelen of er baksteen, metaal of beton gebruikt wordt voor een bepaald project!

Als we het nu over de positie van een stedelijke of gewestelijke bouwmeester hebben, die is behoorlijk fragiel. Maar dat is ook net haar sterkte: als deze functie binnen de administratie van de stad Charleroi zou worden opgenomen, verliest ze haar onafhankelijkheid. Als bouwmeester ontmoet ik wie ik wil, daar heb ik geen directeur-generaal voor nodig. Ook al werk ik 'op het stadhuis'.

[MM] Zou het toch niet interessant kunnen zijn een 'architectuur-expert' binnen de stedenbouwkundige administratie te hebben? Daar wordt immers vooral om richtlijnen en regels gevraagd, waarop ambtenaren zich kunnen baseren...

GEORGIOS | ... wat volslagen onzin is, natuurlijk. Ik kan hen als bouwmeester geen regels geven – tenzij die van de overheidsopdrachten. De administratie vroeg me op een gegeven moment inderdaad een architectuurcharter op te stellen, een analyse-instrument. Ik kan desnoods wel een grafisch charter uitwerken, voor stedelijke signalisatie e.d., maar een architectuurcharter opstellen – dat drukt tegen elke logica in, dat zou het einde van de architecten betekenen.

OLIVIER | Als je een charter opstelt ga je dogmatiseren. Bij mijn aanstelling heb ik gezegd: architecturale kwaliteit is het onderwerp van een publiek debat. Ikzelf kan daar geen uitspraken over doen, net zomin als een ambtenaar dat kan, we moeten daar dus

rond samenwerken en discussiëren. Maar dat publiek debat moet je uiteraard wel orkestreren. Je moet wel de doelstellingen vastleggen waar een goed architectuurproject vormelijk aan moet beantwoorden. Dat is waar jij naar verwees, Georgios, toen je over Charleroi en je projecten vertelde: open versus gesloten, transparant versus ondoordringbaar, liberaal versus sociaal. Je kán een architecturale vorm heus wel karakteriseren en evalueren.

Ten slotte: als we het over de bestaansreden van een bouwmeester hebben: het is inderdaad een fragiel iets. Een stedenbouwkundig ambtenaar zal altijd nodig zijn in het systeem, een bouwmeester niet. Maar de plaats die we bekleden is ook *noodzakelijk*. Toen ik het nieuws hoorde over dat bouwmeestercollege binnen Ruimte Vlaanderen, heb ik gezegd: zelfs als je niet altijd akkoord ging met de strategieën die Peter Swinnen gebruikte, er was tenminste één figuur die de verantwoordelijkheid droeg, iemand die de incarnatie was van die bezorgdheid om architecturale kwaliteit. Elk middel dat kan helpen om die bezorgdheid tastbaar te maken is noodzakelijk. En architecturale kwaliteit is daarbij niet één van de aspecten van een project, naast stedenbouw, klimaat, mobiliteit, milieu, enzovoort – het zou de overkoepeling moeten vormen van al die dimensies samen.

In jouw geval, Georgios, is de functie van bouwmeester gekoppeld aan een duidelijke politieke ambitie. En dat is prima, daar heeft dat alle kansen op slagen. Hier in Brussel is het nog altijd onduidelijk wat er in de toekomst met de bouwmeester gaat gebeuren. Voor het volgende mandaat weet men nog niet waar de functie zal gepositioneerd worden: bij diensten als communicatie en administratie, of bij operationele diensten zoals grondenbeheer e.d. En dat is eigenlijk maar goed ook. We moeten op de tafel blijven kloppen, en blijven vechten voor die kwaliteit. En je kan dat best doen als een '*free agent*'. Zo zullen mensen ook beseffen hoezeer die architecturale kwaliteit uiteenlopende beleidsdomeinen met elkaar kan verbinden.¹¹

¹¹ Sinds dit interview plaatsvond (11 november 2014), werd in Antwerpen begin december de selectieprocedure voor een nieuwe bouwmeester door het stadsbestuur stopgezet en werd aan Bob Van Reeth en Christoph Grafe (directeur Vai) gevraagd gedurende een jaar de continuïteit van de lopende zaken te verzekeren, in afwachting van een nieuwe selectieprocedure. In Brussel maakte de gewestelijke regering bij het perse gaan van dit artikel bekend dat Kristiaan Borret, gewezen stadsbouwmeester van Antwerpen, Bastins opvolger wordt.